

MŰVÉSZET A SZÖVŐIPARBAN.

IRTA: LAKATOS ARTUR.

HAZAI MŰVÉSZETI TÖREKVÉSEINK eddig tán legnagyobb akadályokkal a szövőipar terén találkoztak. A textilgyártás művészi termeléseiben a modern iparállamok évtizedekkel megelőztek.

A művészi szövetipar fejlődését tanulmányozva látjuk, hogy az iparművészeti alkotások értékének főtényezője a terv, azután a kivitelí mód, mely az anyagi szépséget eredményezi. A jó terv szellemi alapja minden művészi terméknek és ennek beszerzése első sorban fontos feladata a gyárosnak, és itt keresendő az oka annak, hogy honi iparunk még technikai fejlettsége dacára is kénytelen többnyire általános tucatizlés szerint dolgozni. Nem volt képes a modern és nemzeti művészeti törekvésekkel párhuzamosan fejlődni, jellegét öltetni és önálló művészi színvonalra emelkedni úgy, ahogy ez most már Angliában és Németországban történt.

Ezt Franciaországról nem mondom, amennyiben ez a XVIII. század óta vezette és szinte terrorizálta a világot elmúlt stílusaival és miután még ma napig is tán a legfejlettebb a technikai téren, igen nagy nehézségekbe ütközik a modern művészi törekvésnek ezen maradi befolyással szemben tért foglalni.

Pedig a szövetminták legnagyobb része az elsass—svájci textilvidéken és Párisban készül. Vannak műtermek, hol 40—80, sőt több rajzoló is dolgozik, Párisban ilyen van vagy 300. Ezekben készül az úgynevezett dívat, gyári módon. Ide jönnek az egész világ szövetgyárosai, selyemfonói, kartonnyomói, innét szerzik be nemcsak szövetmintáikat, de azoknak rajzóit, technikai előmunkásait is nagy részben.

A textilipar történeti fejlődése adja meg a magyarázatát ennek; Franciaországban a szövőipart és annak művészetét a királyok és a nemesség nőkultusza, az ezzel kapcsolatos fényűzés, tékozlás virágoztatta fel, Elsassban a nyomóipart pedig az a körülmény tette oly naggyá, hogy a múlt század közepén ide

hozták be az első indiai kattunt vámmentesen és evvel Európában kezdetét vette a szövetnyomóipar. Innen a szövet-mintarajzoló évszázados intézménye, mely ott teljesen önálló iparággá, szinte céhrendszerré alakult.

Ezek látják el az egész világot terveikkel. Azelőtt joggal, mert a múlt század síkdíszítésében a vezetőszerp a francia hagyományé volt, és annyi évi gyakorlat után oly készültiséget szereztek a szövőipari tanrajzolás terén, hogy ma napig is nehéz velük versenyezni.

De ma már változott a helyzet.

A jelen művészete egyéni, emellett azonban nemzeti.

Ez először az angoloknál bizonyult be, kik a szövő- és vele kapcsolatos tapétaipar terén már az utolsó évtizedekben sikerrel kísérelték meg a francia szövetminták kiszorítását és ebben most már szinte túlszárnyalták őket. Művészemberek megértésre találtak a gyár- iparosoknál, a hazafias angol közönségnél, együttműködésük eredményeként fejlődött a jellegzetes angol szövet, az angol tapéta. Németországban pedig a legújabb időkben alakul egy egyéni textilstílus. Ott van Olbrich, Cissarz, Hoffmann, Bruno Paul, Pankok, oda szerződött a belga Van der Velde. Ezek és másokból áll a weimári, müncheni, stuttgarti, drezdai, berlini, darmstadtí stb. művészgárda, melyek mindegyike, kis telepítvényként, sajátos, önálló művészi hitvallását követi. Ezek terveznek a német szövőipar számára is nagyrészben és műhelyükben, iskolájukban nem vetik meg az elvont művészi tanítást a gyár gyakorlati céljának megfelelőleg irányítani, a tervezeteket a gyárosok és a közönség igényei szerint, de azért művészi meggyőződésük épségbentartása mellett elkészíteni. Ugyanez áll a német iparművészeti és ipariskolák számára is, melyek most már túlnyomó részben a fent elősorolt művészek vezetése alatt vannak.

Így viszik a praktikus életbe azokat az eszméket, melyek, sajnos, nálunk többnyire az utókor számára papíroson elraktározatnak,

kiállítások alkalmával, szakmunkákban néha a világ szeme elé kerülnek. Azonban nemcsak ez a módja a nemzeti kultúrtörekvések megvalósításának: míg Németországban, Angliában a gyáripar nagy szakirodalom által támogatva helyet ad a modern művészi törekvéseknek, nálunk ezirányban még édes-kevés történt.

Nem tudom, hogy van-e olyan szövőipari gyár Magyarországon, mely kiadna mintakönyvet a tervezők nevei említésével együtt. Példaképpen említem a stuttgarti lencszövőgyárakat, a crefeldi, a barmeni szőnyeg-, bársonyszövőgyárakat, melyek a kész árú fényképe vagy színes reprodukciója alatt a tervező művész nevét, működési helyét teszik ki.

Nálunk kereskedelmi és ipari körökben egyrészt nem is érdeklődnek nagyon művészeti termékek iránt, másrészt azokat a véleményeket hallottam, hogy „művészember tervét nem lehet megfizetni, nem hozzák be a költségeket, nem alkalmazkodnak a mi előállításai szükségleteinkhez,” stb.

Ezeket igyekszem részint megcáfolni, részint arra utalni, hogy van mód, amely lehetővé teszi a gyári termelést művészi tökélyre emelni. A dolog anyagi szempontját véve, bizonyára valamivel költségesebb egy művészember munkáját megfizetni mint egy mesteremberét, ki összekompilálja a tervezeteit, vagy megy a külföldi „kurrent” mintákat utánozni. De hiszem, hogy művészi tervek kivitelénél már a művészi névalírás olyan reklámeszköz a gyári termékek terjesztésére, hogy a csekély tervdíjazási többletet tizszer behozza, eltekintve attól, hogy a jobb dolgokat idővel mégis csak szívesebben veszi a közönség. Igaz, iparunk nem oly fejlett és vállalkozó kedvünk sem akkora, mint a külföldé. A jobbfejta iparművészeti árú nálunk tán nem oly olcsón állítható elő, mint külföldön. Itt gazdasági és társadalmi akadályokra találunk, melyekkel még meg kell birkóznunk. Innét az, hogy iparművészeink többsége nem talál teret működési körének érvényesítésére, dacára annak, hogy vannak oly képzett és egyéni művészeink, mint odaát. De úgy a gyáripar fejlődésén mint művészeink haladásán segíthetünk akkor, ha szoros kapcsolatot keresünk

a tervezők és a gyári termelés között.

A gyáripar bűne a művészi kisipar tönkretutása; ugyancsak a gyár hívatott arra ezt jóvátenni azáltal, hogy művészt termel.

Igaz, a modern iparművészeti törekvések most arra irányulnak nagyrésztben, hogy a kisipart, a kézimunkát régi művészi tökélyére visszaemeljék. De a szociális fejlődés félreismerése volna az, ha a művészek munkakörükbe nem foglalnék a gyáripar tökéletesítését. Mert az terjeszti megnyilatkozásait a társadalom legszélesebb rétegeibe, az érezteti a művelődés hatását a legszegényebb emberrel is úgy, ahogy eddig csak egyes kiváltságos osztályokkal. Ezt a törekvést céltudatosan kell keresztülvinni és itt erre első sorban az iskola hívatott. Az iskolázást teljesen gyakorlativá kell tenni. Utalok itt pl. a német iparoktatásra, mely különösen a szövőipar terén felelős részben nemcsak állami, hanem egyes iparterületek gyárvállalatainak intézménye. A német ipariskola szoros érintkezésben van a gyárral. Nemcsak az iskola hívatását teljesíti egész mértékében, hanem egyszersmind kísérleti műhelye a gyáriparnak. Minden újítást rögtön kipróbál, a tantervbe illeszti, minden kezdeményezést az ipar számára keresztülvisz. Ha az iskola valami géppel pl. nem rendelkezik, minden gyáros kötelességének tartja eszközeit az ügy érdekében rendelkezésére bocsátani. A tervekből szívesen készít mintát és bevalás esetén megveszi a sokszorosítás jogát. Az iskola végzett növendékeit, gyakorlat megszerzése céljából, mindig szívesen felvesz a gyárakban és annyira tudatosan segítik elő a német iskola és a gyáripar nemzeti fejlődését, hogy idegeneknek néha tizszeresen kell megfizetniök a lehetőséget, hogy a német kivitel rovására saját nemzetük iparát emelhessék.

Az iparművészi oktatás azon iskolákban, melyek műhellyel nincsenek felszerelve, úgy történik, hogy a szakosztály vezetője állandó összeköttetésben van vagy szakának megfelelő ipariskolájával, vagy egy-két gyárral, mely a terveket és a kiviteli próbákat, melyek esetleg a tervező személyes ellenőrzése alatt történtek,

visszaszolgáltatja javítás céljából az iskolának. Így látja a növendék a kivített, javítja a hibákat a tanárral együtt. A végeredmény pedig egy, a gyakorlati célnak megfelelő terv, mely egyrészt kitünő tanulmányt, másrészt esetleg a termelésben használható mintát adott. Ennyit a külföldi példából.

Visszatérve tulajdonképeni célomra, arra hívom fel a magyar iparosokat:

Lépjenek érintkezésbe művészekkel és tanítókkal, ne sajnálják azt az időt, melyet a tervezés és iskola embereivel együtt töltenek arra, hogy kölcsönös érintkezés és együttmunkálkodás árán fejlesszék a magyar művészi gyáripárt. 2—3 év alatt lelkiismeretes szakemberek, tanerők és művészek hivatalos, kényszernélküli egyesülése meghozza eredményét.

Az iskola nyissa meg kapuit az életnek, legyen a gyár kísérleteinek elősegítője, viszont a gyáros támogassa az iskolát tapasztalataival, tájékoztassa a tanférfit az árfolyamokról, a fogyasztó követeléseiről, a gyártás minden csínjáról-bínjáról és terjessze végül az iskolában tervezett mintákat. Így résztvehet az iskola az aktív termelés vezetésében és művészi számba vehető tényező lesz a nemzeti modern haladásban.

Ehhez azonban képzett, műértő tanerők kellene, kik szakukkal egyedül foglalkozván, ráérnek lelkiismeretesen dolgozni, tanulmányozni és ellenőrizni. Legyenek lehetőleg produktív művészek is. Csak az lehet jó tanító ezen a téren, ki maga is dolgozik, ki ismeri a tervezés minden művészi és technikai követelményét, ki megküzd a kivíteli nehézségekkel és ki teljesen járatos és tájékozott mindenkor az iparos munkakörében.

Ez nem kivihetetlen. Itt úgy az államnak, mint a társadalomnak kötelessége ezt a törekvést minden rendelkezhető eszközzel támo-

gatni, mert az önálló magyar művészi ipar csakis minőségével képes a külföldit ellensúlyozni és csakis önálló értékeket teremtvén, állja meg helyét a nemzetközi piacon is. Minden erre vezető út jó.

Kössék ki a hatóságok engedélyek megadásánál, szerződések megkötésénél, hogy a gyárak terveiket magyar iparművészekről szeressék be. Gyakoroltassák az ellenőrzést lelkiismeretesen az arra hívatott művészi fórumokkal, pl. Iparművészeti Társulattal, a Képzőművészeti Társulatok, az Orsz. Iparegyesület és a Gyáriparosok szövetsége képviselőinek belevonásával.

Legyen kötelező az áruk megnevezése mellett a tervező művész nevének aláírása.

Rendezzenek művészi színvonalon álló időközi csoportkiállításokat a fővárosban és vidéken.

Az iparvállalatok forduljanak művészi tervek, új iparágak bemutatásával az orsz. Iparművészeti Társulathoz, mely kiállításain szívesen helyt ad ilyenmő kívánságoknak, színtott írjanak ki tervszükségletük kiegészítése céljából nyilvános pályázatokat; de hozzák forgalomba is a pályanyertes tervet. Legyen már végre teljesen megvédve a szellemi tulajdon a művészi ipar terén és adjanak meg minél több eszközt a tervezők továbbképzésére.

Messzire vezetne mindezen követelményeknek részletes fejtegetése. Ha ezen az úton sikerül az érdekelt körök figyelmét felhívni, már ez is nagy eredmény, mert a tulajdonképeni nagy munka, a modern művészeti haladás a szövőiparban nem egyes emberek, hanem az egész nemzet közös érdeke. Van sajátos, a nemzeti jellegből eredő nyelvünk a szövőipari munkákban. Ha ezen az alapon építünk modern, művészeti eszközökkel, helyet találunk a nagy kulturnemzetek piacán, mert olyat adhatunk, ami nekik nincs és ami abszolút értékű.

